

ISPÁNOVICS CSAPÓ Julianna

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék (Szerbia)
csapo@eunet.rs

A KÉTNyelvű Lap Modellje A Jugoszlávai/Vajdasági Magyar Kultúrában¹

Model of Bilingual Press in the Hungarian Culture
of Yugoslavia/Vojvodina

Model dvojezičnih listova u kulturni Mađara
Jugoslavije/Vojvodine

A mai Vajdaság területén a sajtó korai, Monarchia-beli történetének meghatározó jegye a többnyelvűség. A régió centrumaiban 1945-ig nagy a hagyománya a magyar, a szerb, a horvát és a német nyelvű sajtótermékek forgalmazásának, olvasásának. Az 1945. évvel induló sajtótörténeti korszak sajátossága Jugoszláviában a kétnyelvű periodikum. Az ekkoriban megjelenő magyar–szerbhorvát nyelvű hivatalos, községi, üzemi és szaklapok, iskolaújságok rendre a testvériség-egység, a többnemzetiségű háttér, a szocialista öngazgatás nyelvi, kulturális, ideológiai reprezentációi. A kilencvenes években meginduló lassú privatizációs folyamat serkenti a lapalapításokat. A kisszámú kétnyelvű helyi sajtóorgánum mellett elvéve többnyelvű kiadványok (helyi és szaklapok) is napvilágot látnak. A multikultúrát preferáló vajdasági ezredforduló művelődési gyakorlatát csak kis százalékban, időszakosan támogatják két- és többnyelvű sajtóorgánumok. A tanulmány célja a kétnyelvű jugoszlávai lapmodell megrajzolása, szem előtt tartva a jugoszlávai/vajdasági sajtótörténet korszakait. *Kulcsszavak:* sajtó, kétnyelvű lap, kultúra, Jugoszlávia, Vajdaság.

¹ A tanulmány a Szerb Köztársaság Oktatási, Tudományügyi és Technológiai Fejlesztési Minisztériuma III47013. számú projektumának keretében készült.

A magyar nyelvű sajtó megszületése és differenciálódása – a több- és kétnyelvűség első kísérletei

1848 novemberében jelenik meg az első, Szép Ferenc pap költő, katonai lelkész által szerkesztett vajdasági magyar újság Szabadkán *Honunk Állapota* címmel. A független, forradalmi sajtótermék 1949. január 5-én vagy 8-án szűnt meg (Kalapis 1998). Rövidke létét két évtizednyi kényszerű hallgatás követi. A vajdasági magyar sajtó Szabadkán éled újjá. 1871. január 1-én megjelenik a *Bácska (1871–173)* című „vegyes tartalmú heti közlöny”. A hetvenes évektől

Szabadkának mindig legalább két hetilapja volt, de olykor három-négy is. Ezek nagyrészt rövid életűek voltak, s szabály szerint a helyi politika függvényeként jöttek létre. A kiegyezéssel ugyanis elszaporodtak a pártok is, amelyek a kiegyezés mellett vagy ellene foglaltak állást, de voltak olyanok is, amelyek hídveréssel foglalkoztak. [...] A lapokat is rendszerint a választások előtt alapították, a kiadás költségeit a pártkaszszából fedezték, a szerkesztők, az újságírók a párthívek közül kerültek ki – a gimnáziumi tanárok, a városi hivatalnokok közül. Ezek az újságok a választások után gyakran megszűntek, olykor még a győzelem esetén is, ha nem kellett tartani az ellenzéktől (Kalapis 2002, 15).

A politikai hetilapokból hamarosan elkülönülnek a vegyes tartalmú hetilapok és a politikai napilapok (Ispánovics 2013), amelyek ugyancsak regionális vagy helyi jellegűek, de a globális sajtó (Zöldi 2001) attribútumait is magukon viselik a centrum–periféria vonatkozásában, amennyiben a politikai sajtó támogatója, fenntartója általában a megye, a kormány- vagy egy ellenzéki párt.

Az első vajdasági magyar nyelvű napilap a Nagybecskerekén megjelenő *Torontál*, amely 1872-ben hetilapként indul, 1892-ben pedig a megye védőszárnyai alatt napilappá avanszál, s ebben a formában 1944-ig, 72 éven át jelenik meg folyamatosan.

Az első bácskai magyar nyelvű napilap a *Bácskai Napló* Szabadkán indul 1896-ban:

Mindössze huszonnégy napot élt, október 28-án szűnt meg. Bár az első számban közölt előfizetési felhívásban „pártoktól és egyénektől függetlennek” hirdette magát, írásaiból azonban nyilvánvalóan kitűnt, hogy a kormánypárt szabadkai korifeusait támogatja. A választások után a szege-di kiadó csődöt jelentett, s nem fizette ki sem a nyomdai számlákat, sem az újságírói tiszteletdíjakat (Kalapis 2002, 15).

A XX. század első évtizedében differenciálódnak nagyobb mértékben a szaklapok, a szakmai közlönyök, a szórakoztató és művelődési újságok (Ispánovics 2013).

A multietnikus Bácska sajtója nem pusztán a magyar olvasókhoz szól, s ezért nemcsak magyar nyelven szólal meg. A megerősödött nemzeti és a polgári sajtó időszakát az üzleti sajtó térhódítása (1878–1918) követi (Buzinkay 1993), s a piacorientált, robbanásszerű gyarapodás igyekszik mindazt a fogyasztói igényt kielégíteni, amelyben további profitszerzési lehetőséget lát. Így lesz a nemzeti érzésből üzlet alapú gyarapodás is, így esik meg, hogy a német olvasóközönség egyre több német nyelvű periodikumot vehet kézbe Magyarországon, s a szerbek és a horvátok is olvashatnak anyanyelvükön újságot.

Ugyanakkor a többnyelvű lap jelensége jórészt ismeretlen fogalom ebben az időszakban, csak egy-két próbálkozásról tud sajtótörténetünk. 1882. április 27-én jelenik meg Szabadkán „az agilis közéleti ember” (Kalapis 2001, 382), a Rác Vilmos szerkesztette *Délvidék – Südländischer Courier* (alcíme szerint *Közgazdasági közlöny – Volkswirtschaftliche Zeitung*) első száma. A külai születésű Rác mezőgazdasági szakíró, gazdag vállalkozó, aki egyben a lap tulajdonosa is, 1877-ben pedig, a Bács–Bodrog vármegyei gazdasági egyesület titkáráként gazdasági gép-, termény- és állatkiállítást szervez Szabadkán. A magyar, német és szerbhorvát nyelven írt, négy számot megért lap „csak a látszat szerint” háromnyelvű, ugyanis „az első szám négy hasábra osztott 6 oldalából csupán mintegy 2 hasábnyi német és még kevesebb, mindössze félhasábnyi szerbhorvát szöveg volt, a többi mind magyar” (Kolozsi 1973, 87). A XIX. század végén, a véres bánati aratósztrájkokat követően jelenik meg csilapító politikai szándékkal a mezőgazdasági szakcikkeket is közlő *Torontalski narodni prijatelj*, alcíme szerint *List za gazdinstvo. Za ratare*. Az 1899 márciusától decemberéig megjelent öt lapszám felelős szerkesztője Marton Andor. A nagybecskerki Pleitz nyomdában készülő szerb nyelvű lapnak négy társlapja készül (*Torontáli népbarát, Torontálsky priatelj l’udu, Amicul poporului din Torontal, Torontaler Volksfreund*) külön főmunkatárssal, magyar, német, szlovák és román nyelven (Németh 2004). Másfél évtizeddel később, 1905-ben indul Újvidéken a Milan Glumac szerkesztette, címjelzése szerint háromnyelvű *Narodni glas – Népszava – Volksstimme*. A munkásság érdekvédelmi lapja 1906 júniusától Nagybecskerekre költözik, s itt is marad megszűnéséig, 1909 májusáig (Németh 2004).

1906. május 1-jén indul Újvidéken a *Magyar textilipar – Ungarische Textilindustrie*. „A gyapot, gyapju-, len-, kender-, selyem- jutaipar és kereskedelem közlönyé”-t Deutsch Kálmán szerkeszti, és a szintén újvidéki Ivkovic

György könyvnyomdájában készül 1912 júliusáig. 1910-től Budapesten jelenik meg, 1911–1912-ben a szerkesztőség két székhelyet tart fenn, Újvidék mellett Budapesten is jelen van, 1913-tól a lap megszűnéséig, az 1918-as esztendőig viszont már csak budapesti lapként lát napvilágot (Bikicki–Kacanski 1977). A kétheti szaklap csupán címében kétnyelvű, ilyen minőségében tartja számon a német nyelvű magyarországi sajtó bibliográfiája is (Rózsa 2006).

Magyar lapok kisebbségi helyzetben – kétnyelvűség új körülmények között

A húszas–harmincas években az SZHSZ Királyságban (immár kisebbségi helyzetben) tűnnek föl a magyar nyelvű egyházi,² irodalmi³ és politikai⁴ folyóiratok, közlönyök, továbbá megjelennek az első gyermek- és ifjúsági,⁵ alkalmi szórakoztató és vicclapok,⁶ és természetesen tovább gyarapodnak a

² *Békeharang*. A püspöki metodista egyház közlönye (Újvidék, 1919); *Magvető*. Az „SHS királysági református keresztyének egyházi lapja” (Feketics 1921); *A Szív Újság*. Katolikus hitbuzgalmi hetilap (1923, szerkesztősége Topolyán, kiadóhivatala Kanizsán, Szabadkán jelenik meg); *Hitélet*. „Hitbuzgalmi folyóirat Katolikus Missziók melléklettel” (Újvidék, Szilágyi, Kanizsa, Mosorin 1924); *Vedd és olvasd*. „A jugoszláviai baptisták ifjúságának lapja” (Padé, 1940); *Staromoravica református keresztyén egyházi élet* (1927–1931); *Egyházi élet* (Kikindai református, 1929); *Hiradó*. A dunabánsági ókatolikus hitközségek lapja (Újvidék, 1933).

³ *Revü*. „A kulturális élet minden megnyilvánulásának vajdasági tárháza” (Újvidék, 1926, behálózza a régiót, hiszen van szabadkai, zombori, újvidéki szerkesztősége, tulajdonos és szerk. Csuka Zoltán); *Vajdasági Írás*. Irodalmi folyóirat (Szabadka, 1928. *A Képes Vasárnap* melléklete. Szerk. Szenteleky Kornél); *IKSZ*. Irodalom, kultúra szemle (Zombor, 1929, szerk. Herceg János); *Kalangya*. Délvidéki irodalmi és művészeti folyóirat (Újvidék, 1932), *Hétről-Hétre*. Vasárnapi magazin. Irodalmi és társadalmi hetilap (Szabadka, 1934); *Híd*. „Társadalomtudományi és irodalmi ifjúsági folyóirat” (Szabadka, 1934–1941).

⁴ *Délbácska*. Politikai napilap (Újvidék, 1920, folytatása a *Reggeli Ujság*); *Népszava*. Politikai és szociális hetilap (Topolya, 1935); *Ellenőr*. Politikai, társadalmi és közgazdasági hetilap (1939, Kanizsa).

⁵ *A Bács megyei Napló* és a *Napló* gyermekmelléklete (Szabadka, 1929). *Őrtűz*. A jugoszláviai magyar ifjúság havi folyóirata (1931, Szabadka), *Gyermekvilág* (Kikinda, 1938–39).

⁶ Az alkalmi lapok közül jellegzetesek az ún. éjféli, szilveszteri újságok, amelyek alkalmsszerűen, évente egyszer jelentek meg, szilveszterkor vagy újév napján. Olvashattak ilyent például Csantavéren (1935), Bezdánban (1940). Egy másik alkalomra jelent meg a zombori *Alkalmi Lap*. „Zombor város hazafias polgárságának 1899. márcz. 15-én rendezett ünnepélye emlékére”. Vicclapok: *Grimasz* (Újvidék, 1920); *Deres* (Apatin, 1921); *Strand Ujság*. Független politikai tréfás hetilap (1924); *Móka*. Humoros hetilap (Zenta, 1926); *Farsangi Balhő Ujság* (Topolya, 1934); *Vese-Vélő* (Kanizsa, 1936); *Kukuriku*. Humoros hetilap (Szabadka, 1938); *Éjféli újság*. „Nyársadalmi és gőzgazdasági tréfás riportlap” (Topolya, 1939).

magyar nyelvű szaklapok is.⁷ A régió centrumaiban, Újvidéken, Szabadkán, Zomborban, Nagybecskerekén, Kikindán, Versecen, Zentán, Becsén 1945-ig nagy a hagyománya a magyar, a szerb, a horvát és a német nyelvű sajtótermékek forgalmazásának, olvasásának.

Sajtótörténetünk első időszaka ez, amelyben elszaporodnak a két- vagy többnyelvű kiadványok is. Kétnyelvű vagy háromnyelvű iskolai évkönyvek, iskolai értesítők⁸ látnak napvilágot magyar, szerb, német szövegekkel. A tanulóifjúságot, a fiatalságot érő többnyelvű nevelői, ideológiai, szakmai hatás mellett fontos eszköz a sajtó a kormány- és az ellenzéki politika, a közigazgatás, a társadalom, a közélet vagy éppen az üzlet berkeiben. A régióban jelen lévő kétnyelvű hivatalos lapok⁹ jelenléte is ezt látszik igazolni. Erre utal a háztulajdonosok érdekeit védő, szerb és magyar nyelven olvasható újság, az újvidéki *A Háztulajdonos*.¹⁰ A kétnyelvű lapok megjelenése Bácskában ebben az időszakban a munkásmozgalmi szervezkedéshez is köthető. 1921 novemberében indul Belgrádban a jugoszláviai független szakszervezet központi lapja, az *Organizovani radnik*, s mivel a mozgalomban szép számban jelen vannak a magyar nemzetiségű munkások is, szükségessé válik egy magyar társalap beindítása. Ez a lap az 1926. január 6-án Belgrádban induló *Szervezett Munkás*, amely alcíme szerint *A Jugoszláviai Szövetségi Szakszervezeti Tanács Központi*

⁷ *A szabó*. Az SHS állambeli szabók szaklapja (Újvidék, 1924); *Ugar*. Mezőgazdasági, műszaki és gépipari szaklap (Szabadka, 1929); *Jugoszláv rádió szaklap* (Zombor, 1929); *Baromfi Ujság*. A baromfi, házinyul és galamb tenyésztésével foglalkozó szaklap (Zombor, 1930). Több településen felbukkan a méhészeti tudnivalókat, híreket közlő időszak kiadvány: *Vajdasági Méhészeti Lapok* (Óbecse, 1923); *Vajdasági Méhészet* (1926, Zenta); *Jugoszláviai Méhészet* (Gombos, 1935); *Méhész-Ujság* (Verbász, 1935).

⁸ Például: *Jahres-Bericht der städtischen Unterrealschule in der königlichen Freistadt Neusatz*. Veröffentlicht vom Director And. Jirschik. Neusatz: [Städtische Unterrealschule]: And. Jirschik, 1865?-18?? (Neusatz: Schnellpressendruck von Ignaz Fuchs). Évente, német, magyar, szerb nyelven.

Az Újvidéki M. Kir. Áll. szerb. tannyelvű koed. gimnázium évkönyve az ... iskola fennállásának ... évében – Godišnjak Mađ. kralj. drž. gimnazije sa srp. nast. jezikom u Ujvideku u ... god. svog postanka za šk. god. Közveteszi Várady Kálmán, 1941–44? Újvidék, M. Kir. Áll. szerbtannyelvű koedukált gimnázium, 1941–194?. Évente, magyar, szerb nyelven.

⁹ Például *Zbornik naredaba Ministarstva Prosvete Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca Odseka za Banat, Bačku i Baranju*. 15. feb. 1920. Novi Sad: [Ministarstvo Prosvete Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Odsek za Banat, Bačku i Baranju], 1920 (Sremski Karlovci: Srpska Manastirska Štamparija) Havonta kétszer, szerb, magyar nyelven.

¹⁰ *A Háztulajdonos: a háztulajdonosok érdekeit védő újság – Kućevlasnik: list za zaštitu interesa kućevlasnika*. Szerkesztő Fischer Ferenc 1. évf., 1. sz. (1932)–? évf., ? sz. (193?). Novi Sad: [s.n.], 1932–193? (Dragović 1956). Magyar, szerb nyelven.

Közlönye, tulajdonosa Jovan Vuković asztalosmunkás, felelős szerkesztője Nemanja Lazarević. A lapot később, 1929 januárjáig, Szabadkán szerkesztik, a *Szervezett Munkás* megszűnéséig (Kolozsi 1979). 1936-ban Újvidéken, Farkas és Dürbeck könyvnyomdájában készül a Holländer Zoltán szerkesztette lap, az *Ék* című folyóirat, amely alcímei szerint *Társadalomtudományi és irodalmi folyóirat – Društveno naučni i književni časopis*, és alcímével a szerb olvasót is megszólítja. A szerkesztő valódi neve Velislav Spasić, egy olyan újságíró, „aki szerb létére is nem egy magyar nyelvű újság szerkesztőségében dolgozott, de munkatársa volt több német lapnak is, [...] egész életében az írott szót szolgálta, szerb, magyar és német nyelven” (Tomán 2003).

Magyar sajtó Jugoszláviában – a kétnyelvű szocialista lap modellje

Az 1945. évvel induló sajtótörténeti korszak sajátossága Jugoszláviában az újragondolt *kétnyelvű* periodikum. Az ekkoriban megjelenő magyar–szerbhorvát nyelvű hivatalos, községi, üzemi és szaklapok, iskolaújságok rendre a testvériség-egység, a többnemzetiségű háttér, a szocialista öngigazgatás nyelvi, kulturális, ideológiai reprezentációi. *Érvényesül a Jugoszláv Enciklopédiát* életre hívó szerkesztői modell. A zágrábi Jugoszláv Lexikográfiai Intézet a nemzeti enciklopédia első (1955–1971) és befejezetlen második (1980–1990) kiadásában egyaránt egy olyan könyvcsaládot hozott létre és kívánt összeállítani, amelynek alsorozataiban az aktuális ideológiával összhangban az ország valamennyi nemzetének és nemzetiségének a nyelvén (a külföldiek számára angolul is) olvashatóak a térség múltját és jelenét bemutató szócikkek.

A két- vagy többnyelvű sajtót életre hívó tipikus sajtóforma a társlap, valamint a két- vagy többnyelvű (magyar–szerbhorvát, szerbhorvát–nemzetiségi nyelvű) periodikumok.

A társlapban központilag ellenőrzött, fordított tartalmak jelennek meg. A vajdasági magyarság sokáig egyetlen napilapja, az újvidéki *Magyar Szó* társlapként¹¹ indul. 1944. december 24-én *Szabad Vajdaság* címmel jelenik meg a szerb nyelvű *Slobodna Vojvodina*, a mai *Dnevnik* (Újvidék) magyar testvérlapjaként. Az új cím (*Magyar Szó*) 1945. szeptember 27-én tűnik föl először. A társlap intézménye adekvát forma az ideológiai tartalmakat (is) közlő pártla-

---

¹¹ „Magának a *Szabad Vajdaságnak* is volt némi előzménye, egy magyar nyelvű lap kiadásának gondolata ugyanis a háborús években is jelen volt. A dél-bácskai kerületi pártbizottság újvidéki propagandacsoportjának kiadásában, amelynek élén Léderer András állt, 1941 júliusának első napjaitól kezdve minden hétfőn és csütörtökön megjelent egy irodai kézi sokszorosítón készített közlőny, a *Vesti*. Július 31-étől ennek magyar változatát is rendszeresítették: ugyancsak hetente kétszer jelent meg *Hírek* címmel” (Kalapis 1994, 8).

pok,¹² hivatalos lapok,¹³ gazdasági közlönyök¹⁴ struktúráinak a kialakításakor. A képviselőházi, helyi közösségi közlönyök¹⁵ kétnyelvű lapként, kizárólag szerbhorvát címmel (nemzetiségi párhuzamos cím és alcím nélkül) jelennek meg.

A magyar nyelvű gyermek- és ifjúsági sajtó kezdeteire Jugoszláviában a társalap intézménye is hatással van. 1957. december 26-án indul Újvidéken a *Buksi*, a jugoszláviai magyarság második világháború utáni első szórakoztató-ismeretterjesztő hetilapja. Alcíme szerint ugyan a „7–77 éves fiatalok lapja”, olvasói legnagyobbrészt mégis a tanulóifjúság soraiból kerülnek ki. A színes nyomtatásban közreadott lapszámok tartalmának legnagyobb részét folytatásos képregények alkotják, mint például a *Valiant herceg*, *Dan Cooper*, *Vakarcs és Pöttömke*, *Talpraesett Tom*, de foglalkozik tudománnyal, sporttal, filmmel is, emellett érdekességeket és rejtvényeket is közöl. A *Buksi* a csütörtökönként megjelenő szerbhorvát nyelvű *Kekec* testvérlapja,¹⁶ kiadója a belgrádi Borba

¹²*Kommunista szemle*. Szerbiai kommunisták szövetsége vajdasági tartományi vezetőségének közlönye, 1952–1953. Havonta jelenik meg. Később *Kommunista* címen a szerb nyelvű *Komunist* társlapja. Időszzerű témák. Szerkesztő Marija Lakić Kozarski. Újvidék, a Vajdaság SZAT Tájékoztatásügyi titkárságának a lapja, 1972–1974. Szerbhorvát, szlovák, román és ruszin nyelven jelennek meg testvérlapjai.

¹³*A Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány hivatalos lapja*. A Vajdasági Oktatásügyi Tanács jogszabályai. Felelős szerkesztő Juraj Grnja. Újvidék, Tartományi Törvényhozási Bizottság, 1985–. Időszakonként jelenik meg szerbhorvátul és a nemzetiségek nyelvén. A korábbi időszak gyakorlatával összhangban ma is két nyelven jelenik meg *Kanizsa község hivatalos lapja* (http://www.kanjiza.rs/hun/hivatalos_lap).

¹⁴*Ljubljanska banka, Filijala Novi Sad* – [a Ljubljana bank újvidéki fiókintézetének lapja]. Fő- és felelős szerkesztő Momčilo Česljević. Újvidék, Ljubljanska banka, Filijala Novi Sad, 1977–1978. Havonta jelenik meg, szerbhorvát és magyar nyelven; *Ljubljanska banka, Osnovna banka Novi Sad* – [a Ljubljana bank újvidéki alapbankjának lapja]. Fő- és felelős szerkesztő Momčilo Česljević. Újvidék, Ljubljanska banka, Osnovna banka, 1978–1989. Havonta lát napvilágot, szerbhorvát és magyar nyelven.

¹⁵*Bilten o radu izvršnog veća skupštine opštine*. Skupština opštine Novi Sad, Služba za informacije, prevođenje i dokumentaciju. Újvidék, Skupština opštine Novi Sad, 1978?–. Heti rendszerességgel, szerb, magyar, szlovák, ruszin nyelven; *Bilten Skupštine opštine Novi Sad*. Prikaz materijala za zajedničku i odvojene sednice veća. Skupština opštine Novi Sad, Služba za informacije, prevođenje i dokumentaciju. Újvidék, Skupština opštine Novi Sad, 1978?–. Időszakonként, szerb, magyar, szlovák, ruszin nyelven; *Vesti*. Informativni bilten M. Z. „Jovan Popović” i „Nikola Tesla” – *Hirek*. „Jovan Popović” és „Nikola Tesla” Helyi Közösség közlönye. Újvidék, M. Z. „Jovan Popović”, M. Z. „Nikola Tesla”, 1982–198?. Szerbhorvát és magyar nyelven. Stencil sokszorosítón duplikálva.

¹⁶*Buksi*. A 7–77 éves fiatalok lapja. Fő és felelős szerkesztő Novica Đukić. A magyar szövegért felel Bogdánfi Sándor. Belgrád–Újvidék: Borba–Magyar Szó. 1957–1962. Megjelenik hetente. A szerb nyelvű *Kekec* társlapja; *Kekec*. Borbin zabavnik za mlade od 7 do 77 godina. Odgovorni urednik Novica Đukić. Beograd, Borba, 1957–1968. Megjelenik hetente.

lapkiadó-vállalat és az újvidéki Forum Lap- és Könyvkiadó. A magyar nyelvű kiadás főszerkesztője Bogdánfi Sándor (1912–1987) író, humorista, újságíró. A „legolvasottabb, a legjobban szerkesztett, a legelevenebb” (Szeli 1981, 287), növekvő példányszámú lap minden olvasói tiltakozás ellenére a belgrádi partnercég döntése értelmében 1962. október 1-jén megszűnik.

Az ifjúsági sajtó jugoszláviai kezdetei többek közt a *Glas omladine* címet viselő szerbhorvát testvérnapok¹⁷ megjelenéséhez köthetőek. Olvasható ilyen című, az ifjúság ideológiai nevelését célzó zágrábi periodikum már a két világháború közötti időszakból is, majd ennek mintájára a negyvenestől a nyolcvanas évekig folyamatosan napvilágot lát egy-egy újabb *Glas omladine* című ifjúsági lap Újvidéken, Nišben, Kostolacon, Kikindán a JKSZ ifjúsági tagozatának a lapjaként vagy középiskolákban megjelenő iskolai újságként. Az újvidéki szerb nyelvű *Glas omladine* című ifjúsági lap fordításaként jelenik meg a Vajdaságban a magyar társalap, az újvidéki *Ifjúság Szava*. Hasonló jellegű fordítások, azonos címen 1942 és 1945 között már korábban is megjelennek. Kezdetben rendszertelenül, majd a vajdasági antifasiszta ifjúság lapjaként havonta, később kéthetente. 1945. október 5-étől a jugoszlávai magyar ifjúság hetilapja, melynek feladata mindenekelőtt az útmutatás (az ifjúság tájékoztatása a bel- és külpolitikai eseményekről) és az ízlésformálás (szépirodalmi szövegek, kritikák közlése). 1951 és 1966 között *Ifjúság* cím alatt jelenik meg, kiadója a Népi Ifjúság Tartományi Vezetősége volt. A *Képes Ifjúság* címet 1967-ben vette föl a lap. A hetvenes évekből elérhető egy ötnyelvű lapkísérlet is, amely a vajdasági ifjúsági lapok közös platformja kíván lenni.¹⁸

¹⁷*Glas omladine*. List za kulturne i ekonomske probleme omladine. Vlasnik, glavni i odgovorni urednik Vladimir Mađarević. Zagreb, 1935–1937. Megjelenik kéthetente; *Glas omladine*. List antifasističke omladine Vojvodine. Glavni i odgovorni urednik Dušan Černić. Novi Sad, 1943–1946; *Glas omladine*. Organ Saveza komunističke omladine Jugoslavije u Sremu. Savez Komunističke omladine Jugoslavije u Sremu, 1942–1946; *Glas omladine*. List Narodne omladine Niša. Urednik B. Tošić. Niš, Narodne novine, 1953–1964. Heti megjelenés; *Glas omladine*. List omladine Školskog centra u Kostolcu. Kostolac, Industrijsko-energetski kombinat, 1969–1970; *Glas omladine*. List Saveza socijalističke omladine Vojvodine. Glavni i odgovorni urednik Boris Labudović. Novi Sad, Dnevnik, 1975–1987; *Glas omladine*. Škola za zajedničko srednje obrazovanje „25. maj”. Odgovorni urednik Vesna Krstonošić. Kikinda, Škola za zajedničko srednje obrazovanje „25. maj”, 1978–1982.

¹⁸*Glas omladine*. Glavni i odgovorni urednik Čedomir Keco. – *Képes Ifjúság*. Glavni i odgovorni urednik Kartag Nándor. – *Vzlet*. Glavni i odgovorni urednik Samuel Bujaš. – *Tribuna tineretului*. Glavni i odgovorni urednik Petar Tomić. – *Mak*. Glavni i odgovorni urednik Irina Hardi Kovačević. Zajedničko izdanje omladinskih listova. 19??, br. 1. – 19??, br. ? Novi Sad: Pokrajinska konferencija SSOV, 19??–19?? Kéthetente, 1979-ben formátumot vált. Szerb, magyar, szlovák, ukrán, román nyelven.

A két- vagy háromnyelvű lap kedvelt publikációs forma a tanügyben. Ilyen formában követhető több évtizeden át, és gyakran ma is, a jugoszláviai vegyes és magyar tannyelvű általános és középiskolák élete, tevékenysége. Az iskolai értesítők,¹⁹ évkönyvek, iskolaújságok,²⁰ közlönyök (bültének)²¹ megjelenésekor jellemző a cím közlése. Esetenként a lap címe egynyelvű, csak többségi, máskor a szerbhorvát mellett a fordított, kisebbségi párhuzamos cím is felfedezhető. Ha szem előtt tartjuk, hogy a fent tárgyalt periodikumtípusok a jugoszlávság (testvériség-egység, nemzeti egyenjogúság, szocialista öngazgatás) nyelvi, kulturális, ideológiai reprezentációi is kívánnak lenni, akkor szembetűnik, hogy a fennen hirdetett eszmeiség következetes megvalósítása a gyakorlatban bizony néha (például a közlönyök esetében) elmarad.

A századforduló – helyiérdekűség, retró

A kilencvenes évek jugoszláviai magyar sajtóviszonyait, akár a kulturális-művelődési élet egészét, nagymértékben meghatározza a civil szféra kialakulása, fejlődése. Az egyes magyarlakta kis- és nagyobb települések, a magyar nyelvű állami lapok visszaesése, centralizálódása következtében létrehozzák a maguk helyi lapját, amely

egy város vagy nagyobb község és vonzáskörzetének információit dolgozza fel. Érdeklődésének középpontjában a helyi hírek állnak. Általában heti, kétheti vagy havilap. [...] A helyi lapok legáltalánosabb közös jellemzője, hogy olvasóközönségük egy-egy település vagy földrajzi, közigazgatásai szempontból egységet alkotó tájegység lakóinak köréből kerül ki (Lovas 1996, 55).

A jugoszláviai magyar helyi lapok szférájában több esetben is tanúi lehetünk több-, gyakrabban kétnyelvű lokális lapok vagy legalább egy minimális kétnyelvűségre törekvő tájékoztatási, szövegközlési gyakorlat létrehozá-

¹⁹ *Izveštaj za školsku ... godinu. Nepotpuna mešovita gimnazija sa paralelnim mađarskim odeljenjima u Novom Sadu. – A noviszádi Párhuzamos szerb és magyar tagozatú vegyes algimnázium értesítője az ... iskolaévről.* Újvidék, Nepotpuna mešovita gimnazija sa paralelnim mađarskim odeljenjima, 1946–1947?. Szerb, magyar nyelven, éves megjelenéssel.

²⁰ *Dečji svet. List učenika Osnovne škole „Jožef Atila”.* – *Gyermekvilág. A József Attila Általános Iskola tanulóinak lapja.* Újvidék, József Attila Általános Iskola, 197?–197?. A lap szerbhorvát és magyar nyelven jelenik meg.

²¹ *Bilten. Predškolska ustanova „Radosno detinjstvo”, Novi Sad. Glavni i odgovorni urednik Stanojević Miroslava. Novi Sad, Predškolska ustanova „Radosno detinjstvo”, 1971?–1979?.* Időszakonként jelenik meg, szerbhorvát és magyar nyelven. Stencil skoszorosítóval duplikálva.

sának. 1998 májusában indul Belgrádban a *Zrenjaninski zavičajac*. Alcíme szerint „list za negovanje zavičajne kulture” („a helyi kultúrát ápoló lap”), kiadója: Društvo „Zrenjaninci” – Zrenjaninci zavičajnici i prijatelji Zrenjanina u Beogradu (Zrenjaniniak Egyesülete – Zrenjanin környékiek és a belgrádi Zrenjanin-kedvelők). A szerb fővárosban készülő kiadvány egy kistérség kultúrájának a „vidéki szikráit” („zavičajne iskre”), hagyományait, emlékeit kísérli meg begyűjteni. A város egyik fontos multikulturális öröksége a többnyelvűség, hiszen a nagybecskereki később zrenjanini, majd ismét nagybecskereki nemzetek együttélése, toleráns kapcsolattartása koroktól és hatalmaktól függetlenül példaértékűként került be a köztudatba. Így a cirill betűs szerb nyelvű cikkek mellett magyar, román, szlovák, német, esetenként eszperantó írásokat is olvashatunk a *Zavičajac*-ban. 1994-ben indult (1998-ban indult újra) a *Becsei Mozaik – Bečejski mozaik* című magánlap. A péntekenként megjelenő hetilap jellegét tekintve „privatno glasilo građanskog koncepta, informativnog karaktera, kritičkog opredeljenja prema događajima i pojavama u sredini u kojoj egzistira” („polgári jellegű, kritikai hangvételű, informatív helyi magánközlemény”). Polgári jellegéből és kritikai hangvételéből eredően a miloševići éra lokális ellenzéki szócsöve. 2001-től megkétszereződött eladott példányszáma. Terjedelme 12-ről 16 oldalra nőtt. Induláskor Becse község lapja, napjainkban a szomszédos község, Törökbecse (Novi Bečej) eseményeiről is tájékoztat. A szerb nyelvű szövegek a latin betűs írásmódot preferálják. A lap szerkesztői előbb ömlesztve közlik a magyar és a szerb nyelvű cikkeket, később szelektálnak, négy különálló oldalon tájékoztatják a magyar olvasókat. A napjainkban is megjelenő községi lapok egyike az adai *Községi KÖRKÉP – Opštinska PANORAMA*. Már a kétnyelvű cím is jelzi, nemcsak a magyar lakosság tájékoztatása a cél. A havonta megjelenő helyi lapban a magyar nyelvű cikkek mellett számonként átlagban 3–6 szerb nyelvű (latin/cirill betűs), változatos tematikájú közlemény lát napvilágot. A szerb nyelvű közlemények tematikusan, rovatokba sorolva jelennek meg. Esetenként az adott írás párhuzamosan szerb és magyar nyelven is megjelenik egymás szomszédságában (például neves szerb közéleti személyek nekrológja, rendszeres rendőrségi hírek, rovat a szakszervezet életéről). A cikkek szerzőinek a nemzeti hovatartozását vizsgálva helyi szerbek (például Miroslav Belančić), szerbül jól beszélő magyarok (hivatalos személyek, például Eszes Valéria, újságírók, például Géci Tibor, Bálizs Géza, Vastag János), továbbá vegyes házasságból származó személyek (Branislava Bakoš, Milorad Vince) jegyzik szerzőként a *Körkép* szerb nyelvű közleményeit. Sajátos, olvasó- és publicistatoborzó szerepe lehet annak a jelenségnek, hogy gyakran a rovatcím is két nyelven jelenik meg, annak ellenére, hogy csak magyar nyelvű szöveget olvashatunk alatta (például *Mladi pišu – Fiatalok írják*).

A kétnyelvű helyi lapok mellett tovább élnek az előző korszak kétnyelvű laptípusai, az általános és középiskolai iskolaújságok,²² valamint kisebb mértékben a gyermeksjátó.²³

A tudományos és szaklapokba ebben az időszakban gyűrűzik be a tudományos szövegközlés által is ösztönzött, intenzívebb kétnyelvű szövegközlés gyakorlata. Az előző periódusban az újvidéki *Misao–Gondolat* című ötnyelvű szaklap²⁴ és az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* című évkönyve közölt többnyelvű szövegeket. A jugoszláviai magyar tudományosság több folyóirata (*Oktatás és Nevelés, Létünk, A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* [később *Hungarológiai Közlemények*], *Tanulmányok – Studije*) korábban és napjainkban is közöl szerb nyelvű rezüméket, elérhetőbbé téve az új tudományos felfedezéseket, szellemi értékeket, szakmai eredményeket. Napjainkban a fenti lapok²⁵ mellett a szabadkai *Új Kép* folyóirat látja el az angol mellett szerb nyelvű kivonatokkal is a lapban megjelent közleményeket. A Szabadkai Történelmi Levéltár *Ex Pannonia* (1995–) című folyóirata szerb, horvát, magyar nyelven adja közre az egyes számokban olvasható tanulmányokat. A szabadkai Városi Múzeum minden kiadványa három nyelven, szerbül, horvátul és magyarul jelenik meg, így évkönyv jellegű múzeumi szakfolyóiratuk, a *Museion* (2001–) is ezt a gyakorlatot követi. Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom

²²*Fürkésző*. A Svetozar Marković Gimnázium Gimnazijalac újságjának magyar melléklete. Fő- és felelős szerkesztő Kovács Smit Edit. Újvidék, Fond Evropa, 2005–. Eleinte évente, majd háromhavonta; *Mostovi*. List učenika i radnika OŠ „Jožef Atila” – a József Attila Általános Iskola tanulóinak és dolgozóinak a lapja. Urednik Mirjana Jačimović. Újvidék, József Attila Általános Iskola, 2000–2003?. Időszakonként, szerb és magyar nyelven; *Švrlja*. List učenika i radnika OŠ „Jožef Atila” – a József Attila Általános Iskola tanulóinak és dolgozóinak a lapja. Urednik Maja Bandin. Újvidék, József Attila Általános Iskola, 2004–; *Iskrice*. List učenika OŠ „Petefi Sándor”. Urednik Vesna Matović. Újvidék, Petőfi Sándor Általános Iskola, 2002–. Időszakonként, szerb (latin, cirill) és magyar nyelven; *SM press*. List OŠ „Sonja Marinković” u Novom Sadu. Glavni i odgovorni urednik Dragana Popov-Čanak. Újvidék, Sonja Marinković Általános Iskola, 2001–. Évenete kétszer jelenik meg, szerb és magyar nyelven.

²³*Klinac*. Časopis za svu decu. – *Prichindel*. Revista pentru toți copiii. Glavni i odgovorni urednik Ana Nikulina Ursulescu. 2009–. Szerb és román nyelvű szöveg. A második számtól magyar párhuzamos cím és magyar szövegek egészítik ki a lapot. 2012?-től többnyelvű szövegek, párhuzamos címei: *Kölyök – Pacan – Rapuh – Fafrnok*.

²⁴*Misao*. List prosvetnih, naučnih i kulturnih radnika SAP Vojvodine. – *Gondolat*. Vajdaság SZAT oktatás-, tudomány- és művelődésügyi dolgozóinak lapja. – *Myšlienka*. Noviny osvetovych, vedeckych a kulturnych procovnikov SAP Vojvodiny. – *Gindul*. Zlar al lucratorilor din invatamint stiinta si cultura din PSA Vojvodina. – *Dunka*. Novini prosvetnih, naukovih i kulturnih robotnikoh SAP Vojvodini. Fő- és felelős szerk. Milutin Smiljanić. Újvidék: Misao, 1975–1993, 2003–2008.

²⁵A *Misao–Gondolat* valamint az *Oktatás és Nevelés* megszűnt.

Tanszékének évkönyve 2013-tól az évi egyszeri megjelenés helyett félévente lát napvilágot, címét háromnyelvűre változtatta (*Tanulmányok – Studije – Studies*), mert a magyar nyelvű tanulmányok mellett idegen nyelvű publikációk is olvashatóak a lapban. A szabadkai székhelyű Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar tudományos folyóiratainak (*Évkönyv, Módszertani Közlemények*) közleményei magyar, szerb, horvát és angol nyelven jelennek meg. A megjelenés nyelvétől függően a tanulmányt angol és szerb, magyar és szerb vagy angol és magyar nyelvű rezümé követi.

A délszláv háború csúcspontján 1996-ban indul az *Orbis* című negyedévi irodalmi, művészeti és művelődési folyóirat. A kilencvenes évek második felében jelenik meg, 2002-ig. A Pató Imre szerkesztette periodikum lényegében két folyóirat egybekötve, egy cím alatt. Az egyik fele magyar szépirodalmi szövegeket, cikkeket, tanulmányokat, kritikákat, esszéket közöl. Ha megfordítjuk, szerbül olvashatjuk az alcímet (*Časopis za književnost, umetnost i kulturu*), változik a tartalom és a szövegek nyelve. A latin betűs írások Ljubomir Đukić működésének köszönhetően a szerb, horvát, bosnyák irodalom és kultúra klaszszikus és kortárs szövegeit prezentálják a város magyar és más nyelvű olvasói számára. Az *Orbis* kétnyelvű anyaga, szerb–magyar, magyar–szerb irányban működő fordítói rovatai Kanizsa kisebbségben élő nem magyar nyelvű lakosságát a magyarral egyenrangú félként szólítja meg és informálja az irodalom szövegeiről, történéseiről (Ispánovics 2012). A fenti kétnyelvű lap szellemiségét és gyakorlatát az 1999. november 2-án induló zentai *zEtna* virtuális magazin is szem előtt tartja, az irodalmi weboldal szövegei szerbül is olvashatóak. 2007-től lát napvilágot (kilenc szám erejéig) Szabadkán előbb a Fokus, majd a Danilo Kiš Alapítvány kiadásában a *kARTon* című kétnyelvű „kultúrpropaganda lap”. A folyóirat elsősorban a helyi alkotók lapja, „nyelvtől és nemzeti hovatartozástól függetlenül kínál megjelenési felületet íróknak, képzőművészeknek, költőknek, esszéistáknak és képregényszerzőknek” (Kocsis 2015, 2).

A kétnyelvű tudományos folyóiratok, szak- és szépirodalmi lapok mellett kétnyelvű egyházi,²⁶ gazdasági²⁷ és karitatív²⁸ tematikájú periodikumok is gazdagítják a vajdasági magyar sajtót századunkban.

---

²⁶ *Radio Marija – Mária Rádió*. Szerkesztette Kovács Csaba. Újvidék, Mária Egyesület, 2007. A 2009/ számától a horvát nyelvű szöveg Radio Marija párhuzamos cím alatt, önálló számozással, ellentétes irányban nyomtatva. 2012 áprilisától a horvát szöveg *Marija* címmel társlapként jelenik meg.

²⁷ *Potiski oglasi – Tiszavidéki apró*. Szerkesztő Milka Prekogačić. Újvidék: Press International, 2003–. Kéthetente, magyar és szerb nyelven.

²⁸ *A Jugoszláv Caritas tájékoztatója*. Felelős szerkesztő P. Amat Johann Lotspeich. Belgrád: Jugoszláv Caritas–Újvidék, Agapé, 2001–2002. Időszakonként, szerb, ruszin, albán társlapok.

Sajátos, akár retrójelenséggként is kezelhető a századfordulón feltűnő újvidéki pártlap, a *Slobodna Vojvodina* színre lépése. Az 1998-ban induló pártközlöny, az újvidéki Vajdasági Szociáldemokrata Liga lapja, amely háromhavi rendszerességgel jelenik meg. A néhai kommunista napilap, a *Slobodna Vojvodina* mintájára (amelyre még formátumában is hasonlítani kíván) társlapokat ad ki, amelyek a szociáldemokrata liga magyar, szlovák, román és ruszin tagjai számára nyújtanak információkat, értelmezik a közéleti, politikai eseményeket. Ebben az esetben is fordításban megjelenő testvérlapokról van szó, amelyekben még a cikkek szerzőinek a neve sem olvasható. A társlapok megjelenése hiányos, akadozó, nagyobb késésekkel találják szemben magukat a kisebbségi párttagok és szimpatizánsok. Szlovák és ruszin nyelven csak a 18., 32., 40., 42–44. szám, románul a 32., 40. és 42–44. szám olvasható. Magyarul sem teljes, de nagyobb a kínálat (18, 29, 32, 40, 42–44, 44–54, 54–60, 61, 63–64, 65–68, 69, 70–74, 81–82, 83, 85, 88), noha a fordítás a 85. számtól nyolcszámnyit késik, a 124. szerb számmal párhuzamosan pedig a 88. magyar szám olvasható az internetes archívumban.

Konklúzió

A vajdasági magyar nyelvű sajtó egyik sajátos ismertetőjegye a két- és többnyelvűség. A többségi és nemzetiségi/kisebbségi nyelveken megszólaló lapok korokon és tereken át, különböző intenzitással (kétnyelvű szövegek közlése, a kétnyelvűség csak a címadás, a kivonatok szintjén mutatkozik meg), módon (társlapok, kétnyelvű lapok, többnyelvű lapok) hozza létre és építi a térségi sajtótermékek, kultúrák kirakatszerű, ideológiavezérelt vagy valódi, teremtő kontaktusjelenségeit és kapcsolathálóit.

Irodalom

- Bikicki, Milana–Kačanski, Ana. 1977. *Bibliografija novosadske štampe: 1824–1918*. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske.
- Buzinkay Géza. 1993. *Kis magyar sajtótörténet*. Budapest: Haza és Haladás Alapítvány. <http://vmek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm#11> (2016. máj. 22.)
- Dragović, Vuk. 1956. *Srpska štampa između dva rata*. Beograd: Istorijski institut.
- Ispánovics Csapó Julianna. 2013. A kishegyesi *Szó-Beszéd* és a *Csantavéri Újság* szerkesztéspolitikája, nyelvhasználata. In *A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. III. A sokoldalú nyelv*, szerk. Bene Annamária. 108–125. Újvidék–Szabadka: Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.

- Ispánovics Csapó Julianna. 2012. Többynyelvűség a vajdasági magyar sajtóban. In *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*, szerk. Pletl Rita–Imre Attila. 16–23. Kolozsvár: Scientia Kiadó.
- Kalapis Zoltán. 1994. *A Magyar Szó fél évszázada: Adalékok a jugoszlávai magyar napilap történetéhez*. Újvidék: Magyar Szó.
- Kalapis Zoltán. 1998. Az első „lentségi” magyar újság szerkesztője: Szép Ferenc. *Híd* 62 (3–4): 131–144.
- Kalapis Zoltán. 2001. A szabadkai és a zombori Bácska alapítója: Radics György. *Híd* 65 (4): 368–385.
- Kalapis Zoltán. 2002. Százötven éves sajtótörténetünk dátumai és fejezetei (1848–1998). *Létünk* 32 (1–2): 13–36. http://adattar.vmmi.org/cikkek/4698/letunk_2002.1-2_05_kalapis_zoltan.pdf (2013. júl. 17.)
- Kocsis Lenke. 2015. *A kARTon folyóirat*. Szakdolgozat. Doktori stúdium. Újvidék: BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék. Kézirat.
- Kolozsi Tibor. 1973. *Szabadkai sajtó. 1848–1919*. Szabadka: Szabadkai Munkásegyletem.
- Kolozsi Tibor. 1979. *Szabadkai sajtó. 1919–1945*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Lovas Dániel. 1996. *A helyi sajtó ABC-je*. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda.
- Németh Ferenc. 2004. *A nagybecskereki sajtó története (1849–1918)*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Rózsa Mária. 2006. *Deutschsprachige Presse in Ungarn 1921–2000: Bibliographie, zusammengestellt, mit Vorwort und Register versehen von Mária Rózsa*. Budapest: OSZK–Gondolat. <http://mek.oszk.hu/01900/01970/pdf/1kotet.pdf> (2016. jún. 12.)
- Szeli István. 1981. Egy lap halálára. In *Történeő történelem*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Tomán László. 2003. Az Úttól a vesztőhelyig. Egy szerb újságíró magyar szerkesztőségeiben. *zEtna* 2. <http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/66/toman4.html> (2016. máj. 12.)
- Zöldi László. 2001. A globális sajtó. A külföldi tulajdonban lévő helyi újságok Magyarországon. *Médiakutató* 4. http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_04_tel/10_glokalis_sajto (2016. júl. 12.)

MODEL OF BILINGUAL PRESS IN THE HUNGARIAN CULTURE OF YUGOSLAVIA/VOJVODINA

Defining feature of the early history of press in Vojvodina is multilingualism. In the centres of the region there was a great tradition of distributing and reading papers in Hungarian, Serbian, Croatian and German until 1945. Beginning with 1945 bilingual periodicals became characteristic in the history of Yugoslav press. Hungarian-Serbian bilingual official, municipal, school, specialised and home papers published during this period were linguistic, cultural and ideological representations of the multinational

background, social self-government, and brotherhood and unity. The process of privatisation which slowly started in the 90s stimulated the foundation of periodicals. Next to the few local bilingual written media we can also find a few multilingual publications (local or specialised papers). The turn of the millennium, which favours multiculturalism, is only periodically and in a small percentage backed up with few bilingual or multilingual publications. The study aims at drawing the bilingual Yugoslav model of written media bearing in mind the eras of Yugoslav/Vojvodina press.

Keywords: press, bilingual papers, culture, Yugoslavia, Vojvodina.

MODEL DVOJEZIČNIH LISTOVA U KULTURI MAĐARA JUGOSLAVIJE/VOJVODINE

Dominantna osobina ranih listova u Vojvodini iz doba monarhije jeste njihova višejezičnost. U regionalnim centrima do 1945. tradicionalno su se puno štampala i čitala novinska izdanja na mađarskom, srpskom, hrvatskom i nemačkom jeziku. Od 1945. počinje nova era istorije novinarstva, prepoznatljiva po dvojezičnim periodičnim izdanjima. U ovo vreme se pojavljuju službeni, opštinski, fabrički, stručni i školski listovi na mađarsko–srpskohrvatskom jeziku kao reprezentacije bratstva i jedinstva, višenacionalnog suživota, jezičke i kulturne ideologije socijalističke samouprave. Devedesetih godina prošlog veka privatizacija je počela pospešivati osnivanje novih listova. Uz malobrojna dvojezična izdanja lokalnih samouprava, pojavljuju se samo nasumično i neki drugi listovi, uglavnom lokalni ili stručni. Izdavači dvo- i višejezičnih izdanja vrlo slabo, ili povremeno finansiraju listove koji su u duhu multikulturalne Vojvodine na prekretnici XX veka. Cilj ovog naučnog rada je ocrtavanje modela dvojezičnih listova Jugoslavije uzimajući u obzir istoriju novinarstva u Jugoslaviji/Vojvodini.

Gljučne reči: novinsko izdavaštvo, dvojezični listovi, kultura, Jugoslavija, Vojvodina.